

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Dranouterstraat (Heuvelland, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017F373

Juni – Oktober 2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Wouter Van Goidsenhoven, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert
Wetenschappelijke begeleiding: Dieter Demey en Jan Decorte

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /

De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:

Janiek De Gryse, OE/ERK/Archeoloog/2015/00043

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoud

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	4
1.1 Beschrijvend gedeelte	4
1.1.1 Administratieve gegevens	4
1.2 Onderzoeksopdracht	6
1.2.1 Onderzoekskader	6
1.2.2 Juridische context	6
1.2.3 Randvoorwaarden	6
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein	7
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	8
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie	9
1.3 Assessmentrapport.....	11
1.3.1 Ruimtelijke situering	11
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens.....	12
1.3.3 Gekende archeologische waarden	21
1.4 Synthese	31
Deel 2: Bibliografie.....	33
Deel 3: Bijlagen.....	34

FIGURENLIJST (2017F373)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt).....	5
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).....	5
Figuur 3: Visualisatie van de geplande werken.....	8
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	11
Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).....	13
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt).....	14
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt).....	15
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt).....	16
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt).....	17
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt). 18	
Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van west naar oost) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).....	19
Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).....	20
Figuur 13: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Geopunt)	22
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Born: Geopunt)	23
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt)	24
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt)	24
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, juli 1917 (Bron: Memory Maps - 20-27SE&28SW-1B-220718).....	25
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)	26
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)	26
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)	27
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)	27
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)	28
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)	29

TABELLENLIJST (2017F373)

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	4
Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.....	12
Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.....	25
Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.	30

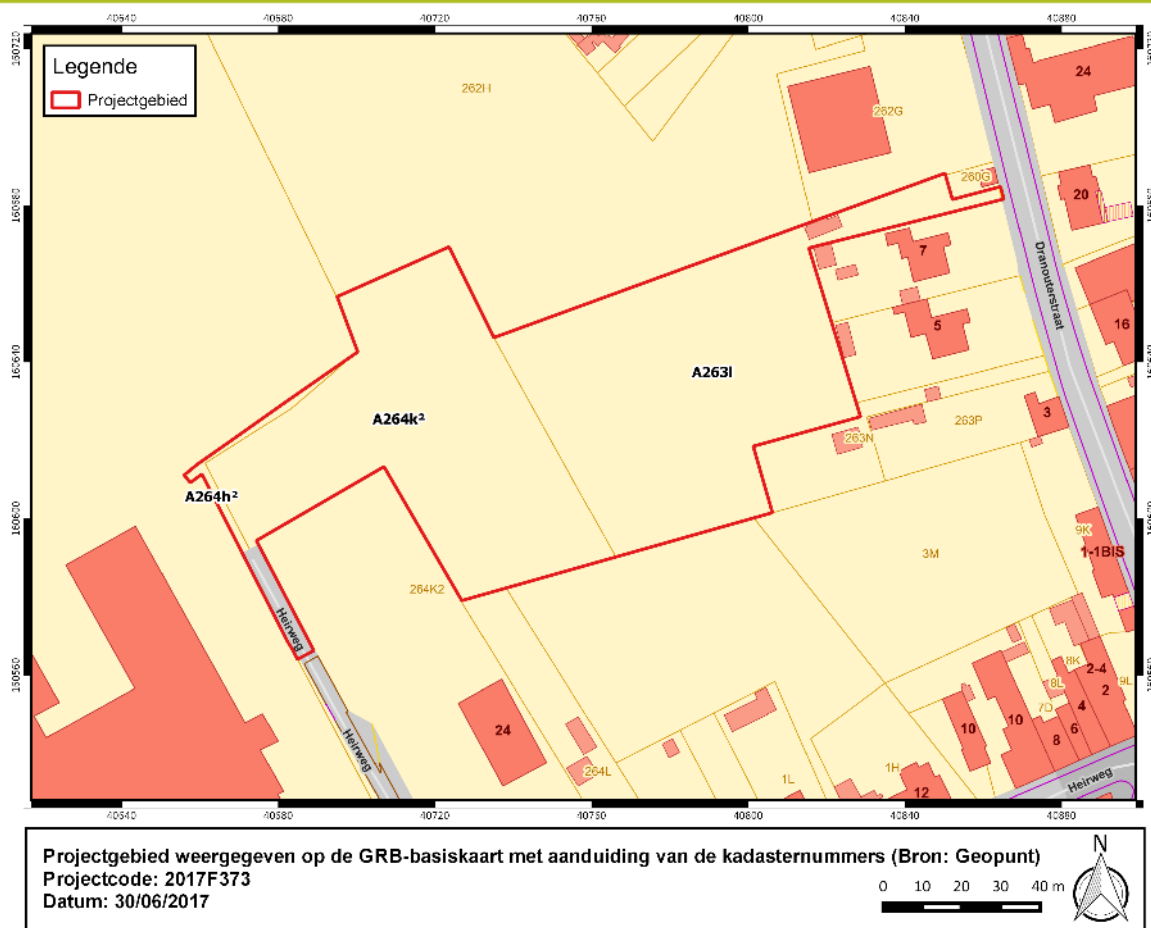
Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

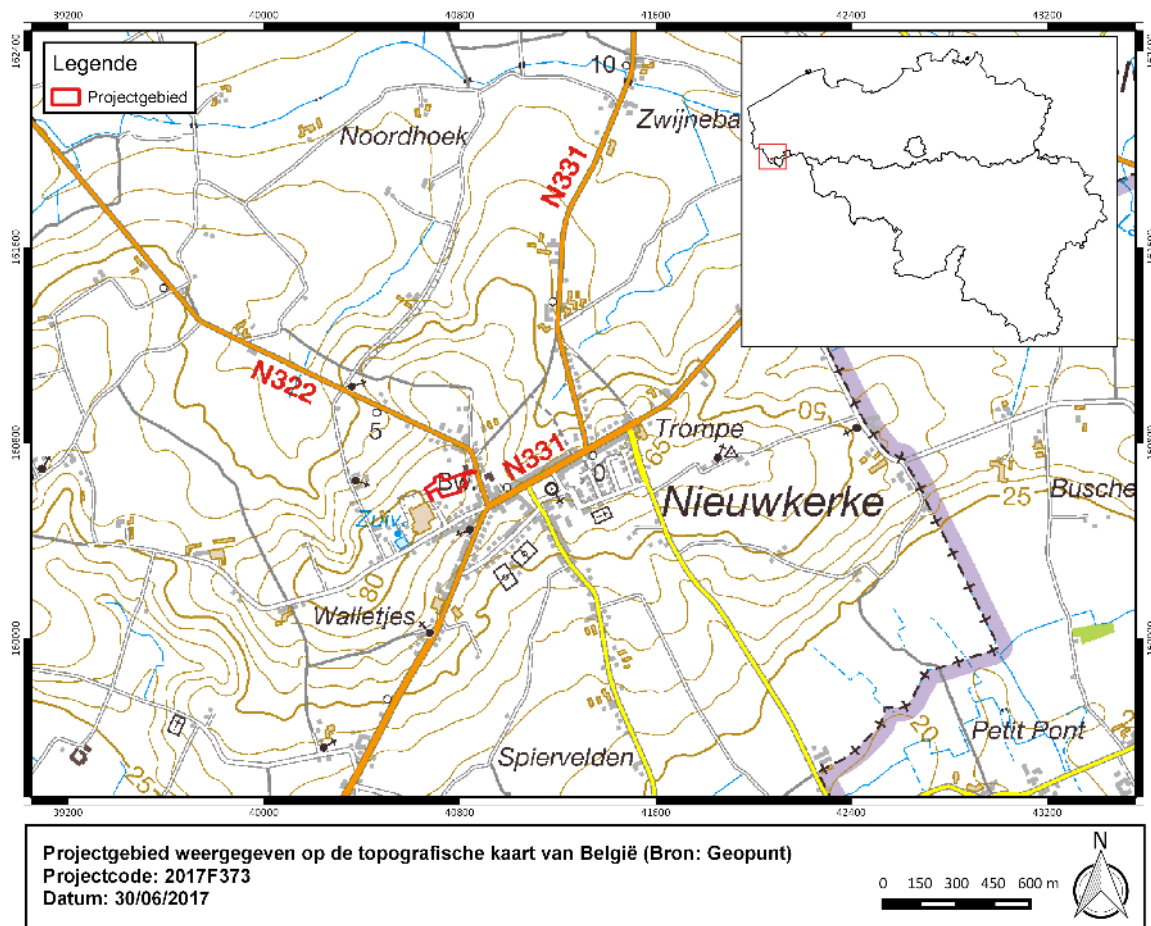
1.1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Heuvelland
	Deelgemeente	Nieuwkerke
	Postcode	8950
	Adres	Dranouterstraat 8950 Nieuwkerke
	Toponiem	Dranouterstraat
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 40616 Y _{min} = 160528 X _{max} = 40898 Y _{max} = 160723
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Heuvelland, Afdeling 3, Sectie A, nummers 236l, 264k ² , 264h ² Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Janiek De Gryse (erkend archeoloog) Dieter Demey (projectleider archeologie) Wouter Van Goidsenhoven (archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Joren De Tollenaere (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (Bron: Geopunt)

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek vormt de geplande aanleg van een parking en speelbos met specifieke landschapselementen. Het projectgebied wordt in deze studie Heuveland Dranouterstraat genoemd. Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van Heuveland Dranouterstraat. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied situeert zich op het gewestplan deels in een zone bestemd als woongebied en woonuitbreidingsgebied. Het projectgebied situeert zich noch in een archeologische zone, noch in een vastgestelde archeologische zone, noch in een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 0,95 ha; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.3 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt. Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning. De huidige infrastructuur (gebouw en parking) dient eerst verwijderd worden.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Dranouterstraat Heuvelland werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De totale oppervlakte van het onderzoeksterrein bedraagt: ca. 9 546 m²

De opdrachtgever plant de herinrichting van de openbare infrastructuur op de percelen aan de Dranouterstraat te Nieuwkerke, deelgemeente van Heuvelland. Meer specifiek betreffen de werken de aanleg van een parkeerplaats, speelbos en boomgaard met specifieke landschapselementen centraal binnen de dorpskern. Voor de parking en de wadi's wordt gerekend op een bodemingreep van ca. 50 à 70 cm (Figuur 3, paars). Voor aanleg toegangsweg, voetgangersas en pad langs boomgaard wordt gerekend op een ingreep niet dieper dan 30cm onder het maaiveld. Ter hoogte van het speelbos zullen enkele verhogingen gecreëerd worden mbv. Gerekupereerde grond uit de wadi's. Voor aanleg van de boomgaard wordt de aanplanting van enkele fruitbomen voorzien. Ter hoogte van de bestaande gracht in het oosten ten slotte, voorziet men een herprofilering.¹

Figuur 3: Visualisatie van de geplande werken (zie ook bijlage 1).

- Aanleg parking en wadi's: in functie van de aanleg van de parkeerplaats en de uitgraving van de wadi's (nodig voor waterbuffering en -infiltratie) wordt een uitgraving voorzien van circa 50 tot 70 cm.
- Aanleg toegangsweg en voetgangersas: De koffer van de verharding bevindt zich niet dieper dan de ploegvoor. De minerale bodem blijft dan ook onaangeroerd.
- Aanleg pad langs boomgaard: De koffer van de halfverharding bevindt zich niet dieper dan de ploegvoor. De minerale bodem blijft dan ook onaangeroerd.
- Profilering gracht aan de oostzijde van het perceel: Dit is een bestaande, dichtgeslibde gracht die bij de aanleg opnieuw ontslibt wordt tot aan de minerale bodem, die onaangeroerd blijft.
- Aanleg boomgaard: Voor de aanleg van de boomgaard zijn geen bodemingrepen nodig.
- Aanleg speelbos: In functie van de aanleg van de boomgaard, worden enkel ophogingen voorzien. Het bestaande bodemprofiel blijft onaangeroerd.

¹ De geplande werken werden na uitvoering van het landschappelijk booronderzoek en de veldkartering in nauw overleg tussen opdrachtgever, ontwerper en erkend archeoloog aangepast ivv. Maximaal behoud in situ.

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Geomorfologische kaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

Om bij deze casus inzicht te verwerven over de archeologische indicatoren in het plangebied werd onderstaand historisch kaartmateriaal geanalyseerd:

- Sanderuskaart, 1641
- Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van de graaf de Ferraris (1771-1778)
- Atlas der Buurtwegen uit ca. 1841
- Kadasterkaart van Philippe-Christian Popp (1842-1879)
- Loopgravenkaart 1917

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de eerste helft van de 17de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden. Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis. De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid.

Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

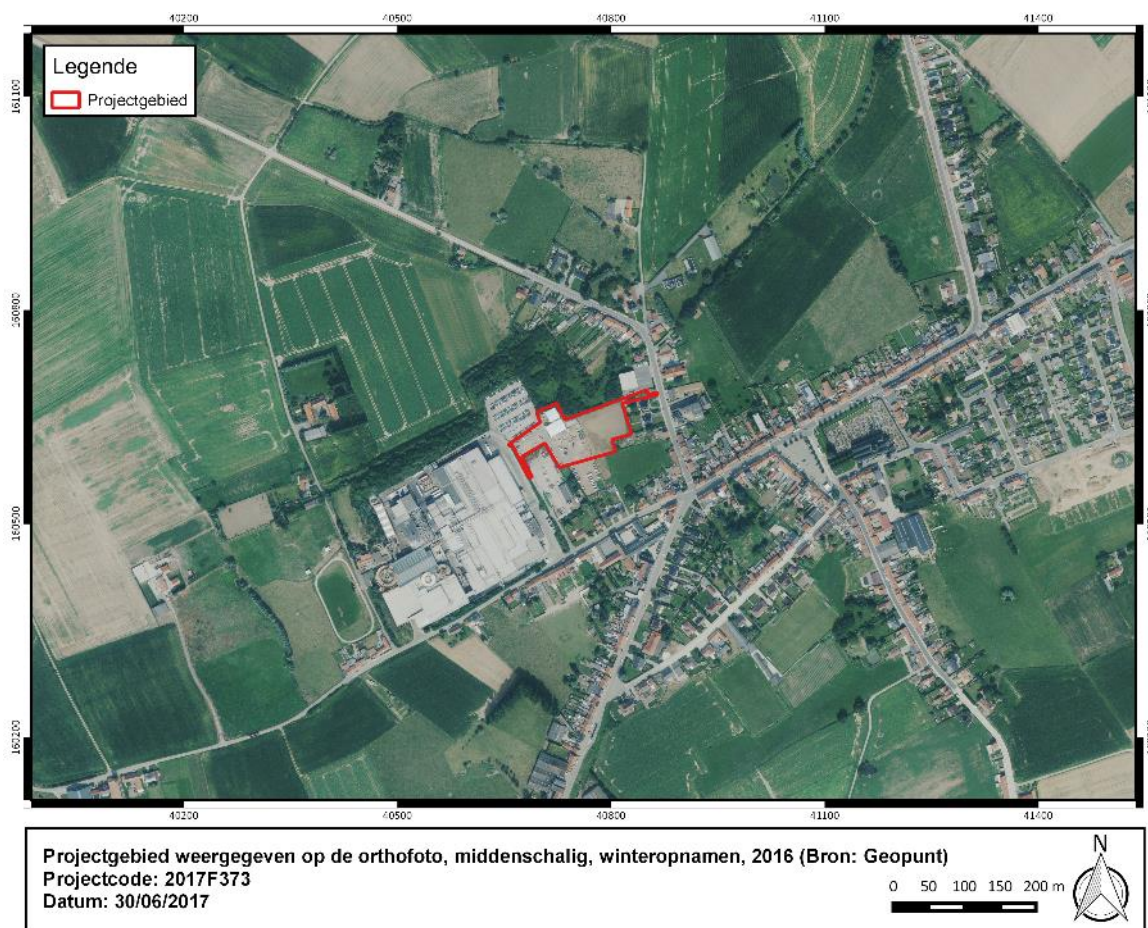
1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Nieuwkerke, deelgemeente van Heuveland, in het zuiden van de provincie West-Vlaanderen. Nieuwkerke is gelegen aan de taalgrens en de Zuidvlaamse Bergen, aan de Leie en de Franse grens. Ten noorden en ten noordoosten vormt de Douve de grens met Dranouter en Wulvergem. Het plangebied situeert zich tussen de Heirweg ten westen en de Dranouterstraat ten oosten. Ten zuiden is er rijbebouwing langs de Heirweg merkbaar en ten noorden is het gebied omsloten door een parkeergelegenheid en bosgebied. De dorpskern van Nieuwkerke situeert zich ca. 200 meter ten zuidoosten.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

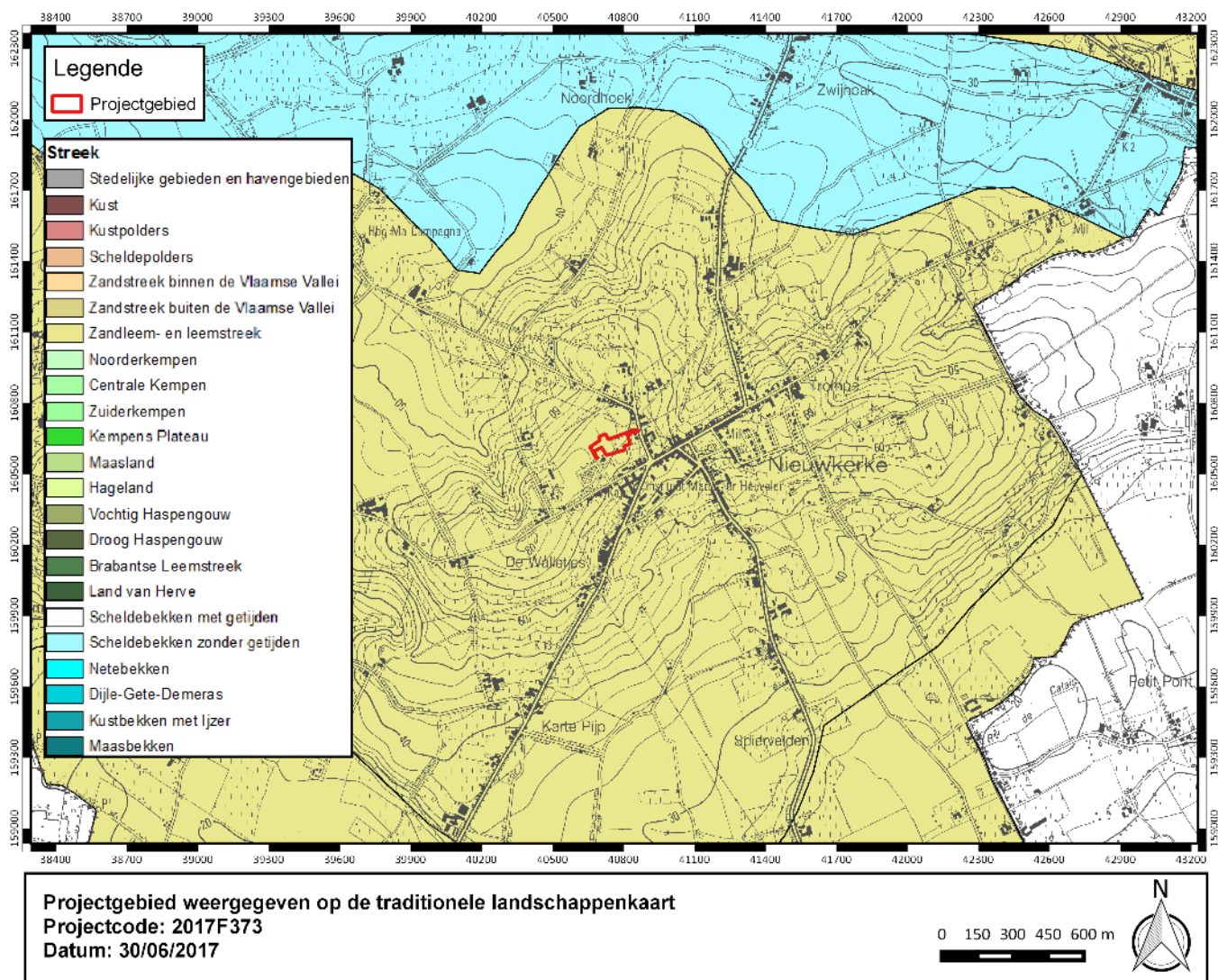
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

Bron	Informatie
Traditionele landschappenkaart	Zandleem- en leemstreek
Tertiair	Formatie van Tielt
Quartair	Type 2: eolische afzetting
Bodemtypes	Ada, Ahp(o), uAha
Potentiële bodemerosie	Hoog
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen	Ca. 75,5 m TAW tot ca. 68,5 m TAW
Hydrografie	Leiebekken (deelbekken: Grensleie) Waterlopen: Zeepbeek, Despierrebeek

1.3.2.1 Traditionele landschappenkaart (geomorfologie)

Het projectgebied is gelegen in de zandleem- en leemstreek.

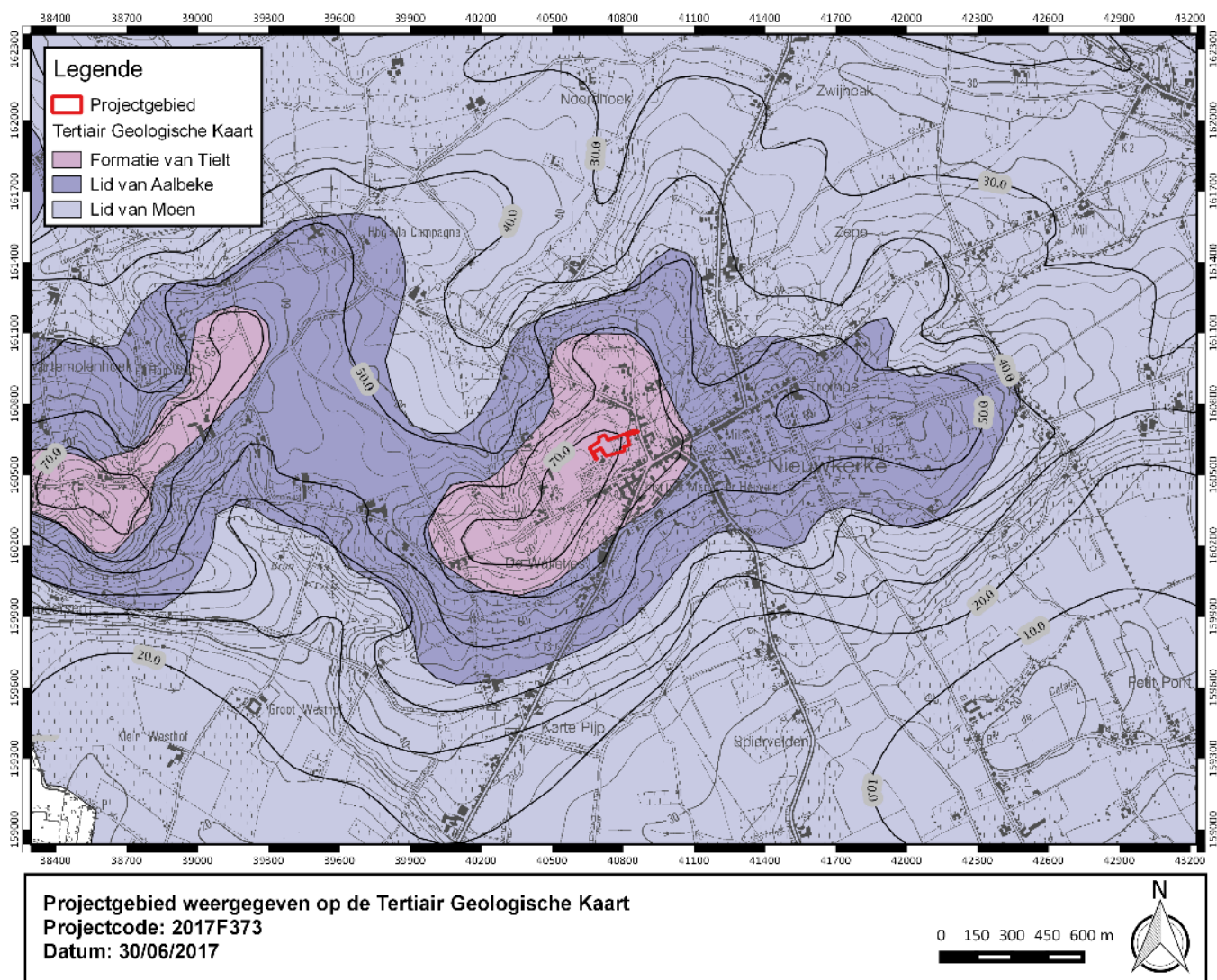

Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de traditionele landschappenkaart (bron: Geopunt).

1.3.2.2 Geologie

1.3.2.2.1 Tertiair

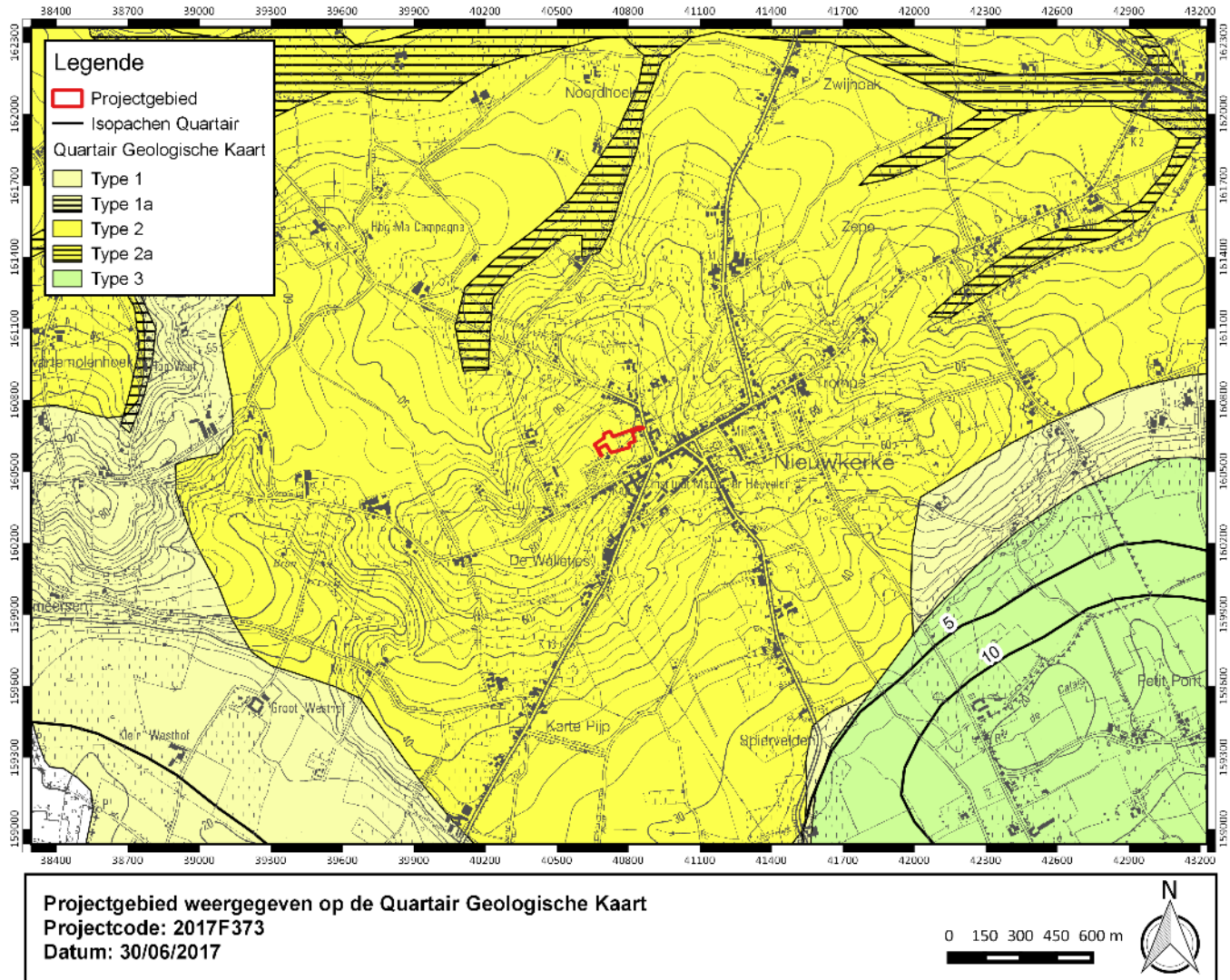
De **Formatie van Tielt** bestaat uit een fijn zandig en zandig marien sediment.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

1.3.2.2.2 Quartair

Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 2**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (bron: Geopunt).

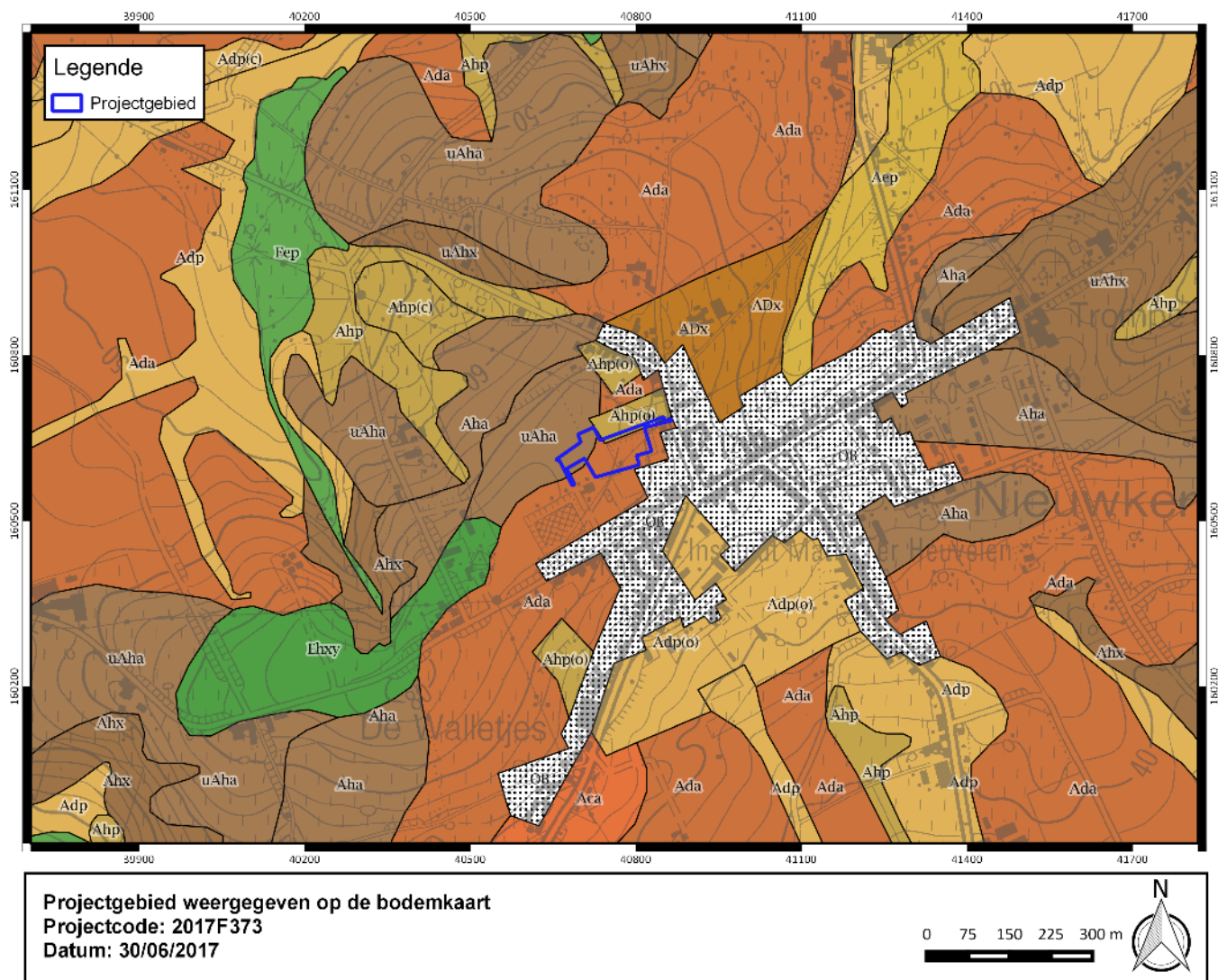
1.3.2.3 Bodem

1.3.2.3.1 Bodemtypes

Het bodemtype **Ada** is een matig natte leembodem met textuur B horizont. De bovengrond is bruingrijs en de E horizont, indien aanwezig, vertoont een bleekbruine kleur. Roestvlekken komen voor op de contactzone met de textuur B. De basiskleur van de textuur B is bruin met okerleurige gleyverschijnselen. Dieper in de textuur B komen grijsachtige vlekken voor en ijzer/mangaan concreties. Deze bodem komt vaak voor in gesloten terreindepressies met gebrekkige afwatering of soms ook op de lagere kant van terreinhellingen en af en toe op kleiontsluitingen.

Het bodemtype **Ahp(o)** is een natte leembodem zonder profiel met sterke antropogene invloed. Tussen 20 en 50 cm beginnen gleyverschijnselen en deze worden veroorzaakt door een tijdelijke grondwatertafel (stuwwater). Deze bodemtypes komen voor op zeer slecht ontwaterde plaatsen in de depressies.

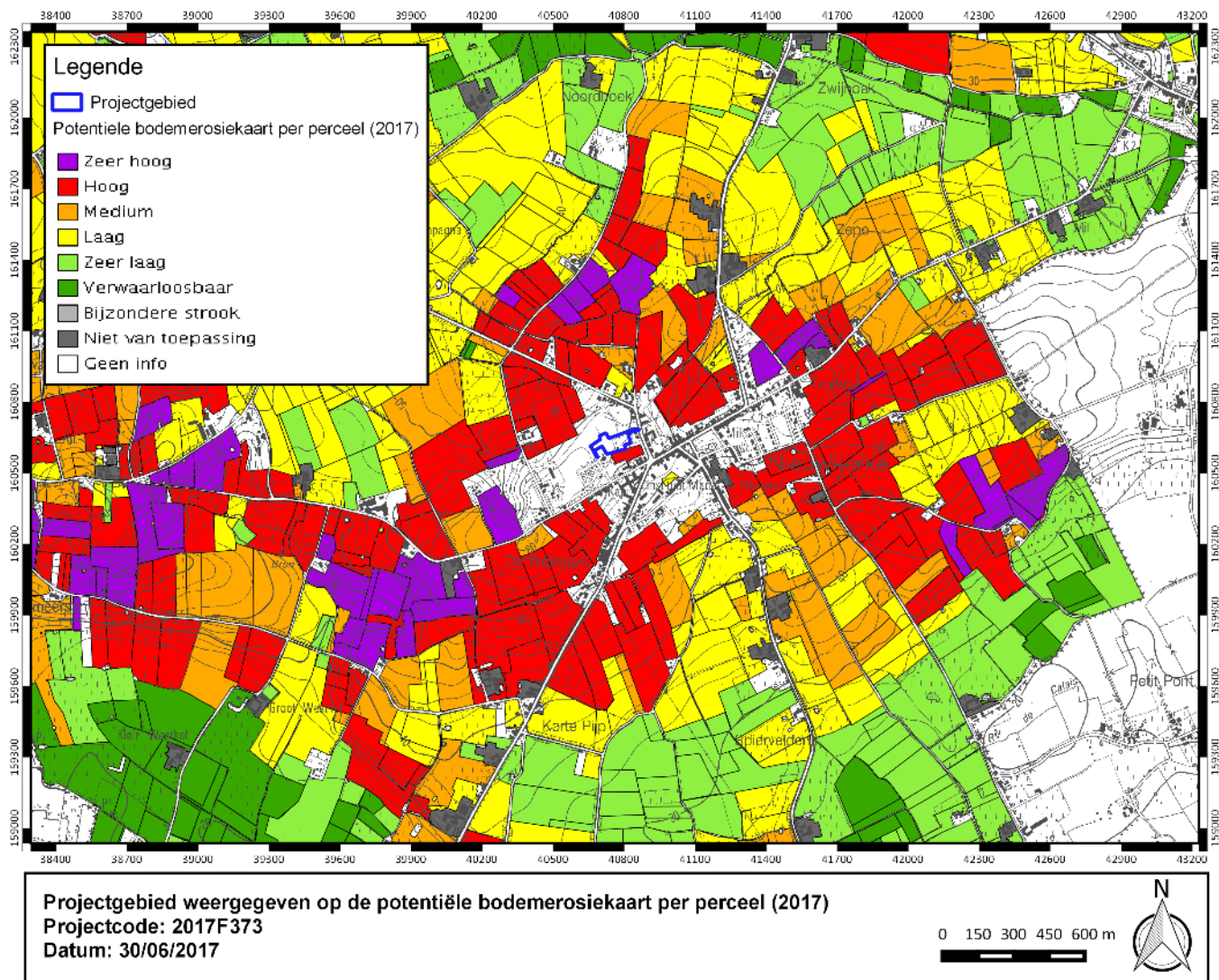
Het bodemtype **uAha** is een natte leembodem met textuur B horizont met klei op geringe diepte (ondieper dan 75 cm). Het wateroverschot wordt veroorzaakt door een tijdelijk opgehouden watertafel. De E horizont vertoont sterke roestverschijnselen en is bleekbruin tot grijsgeel. De textuur B horizont is sterk roestig met min of meer duidelijke vlekken ten gevolge van degradatie. Dit bodemtype komt voor langs enkele randen van de valleien.

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op de bodemkaart (bron: Geopunt).

1.3.2.3.2 Bodemerosie

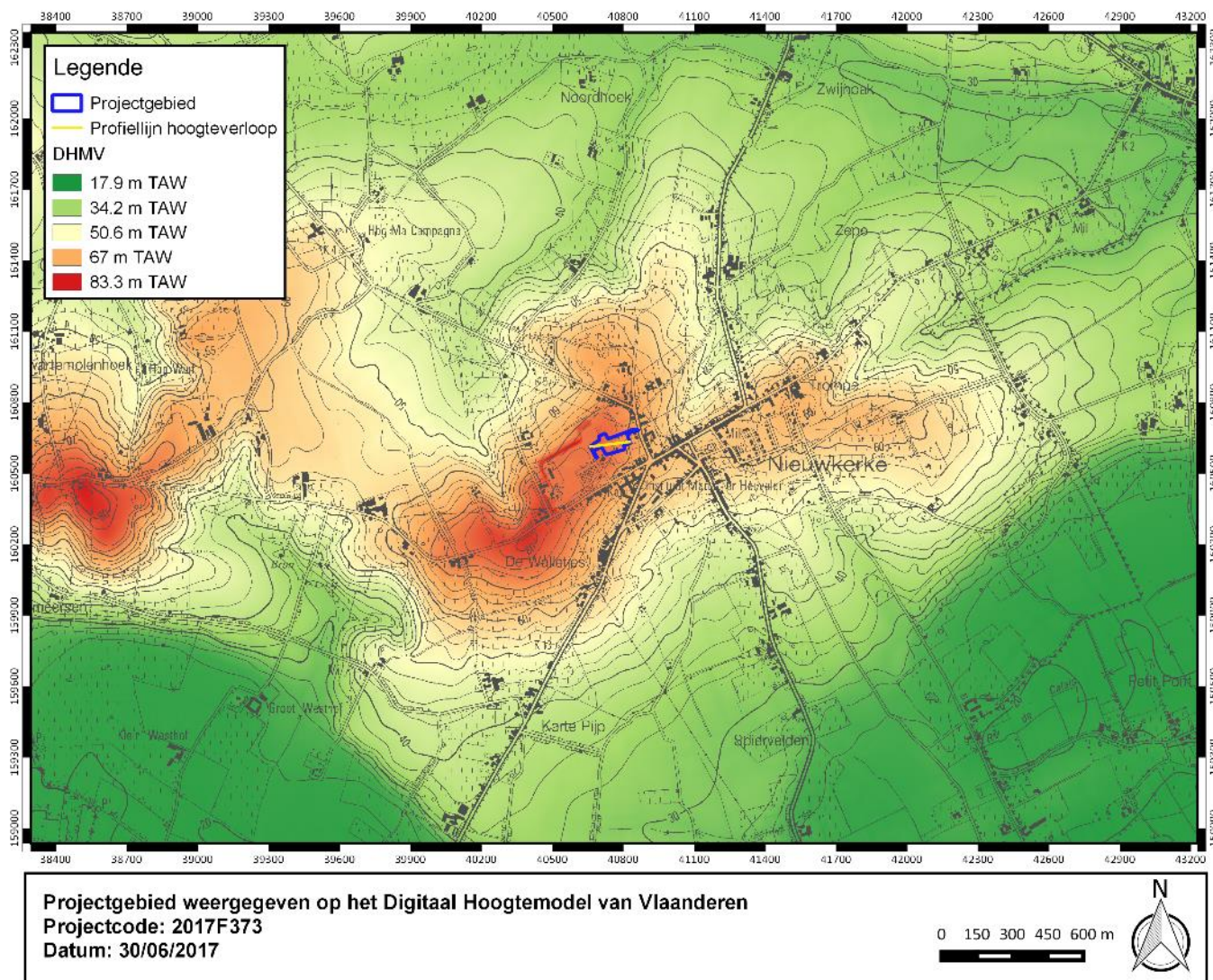
Er is geen info gekend van de potentiële bodemerosie binnen het projectgebied. Gezien de percelen errond een potentiële bodemerosie hebben van laag tot zeer hoog, kan er verondersteld worden dat de potentiële bodemerosie van het projectgebied hoog zal zijn.

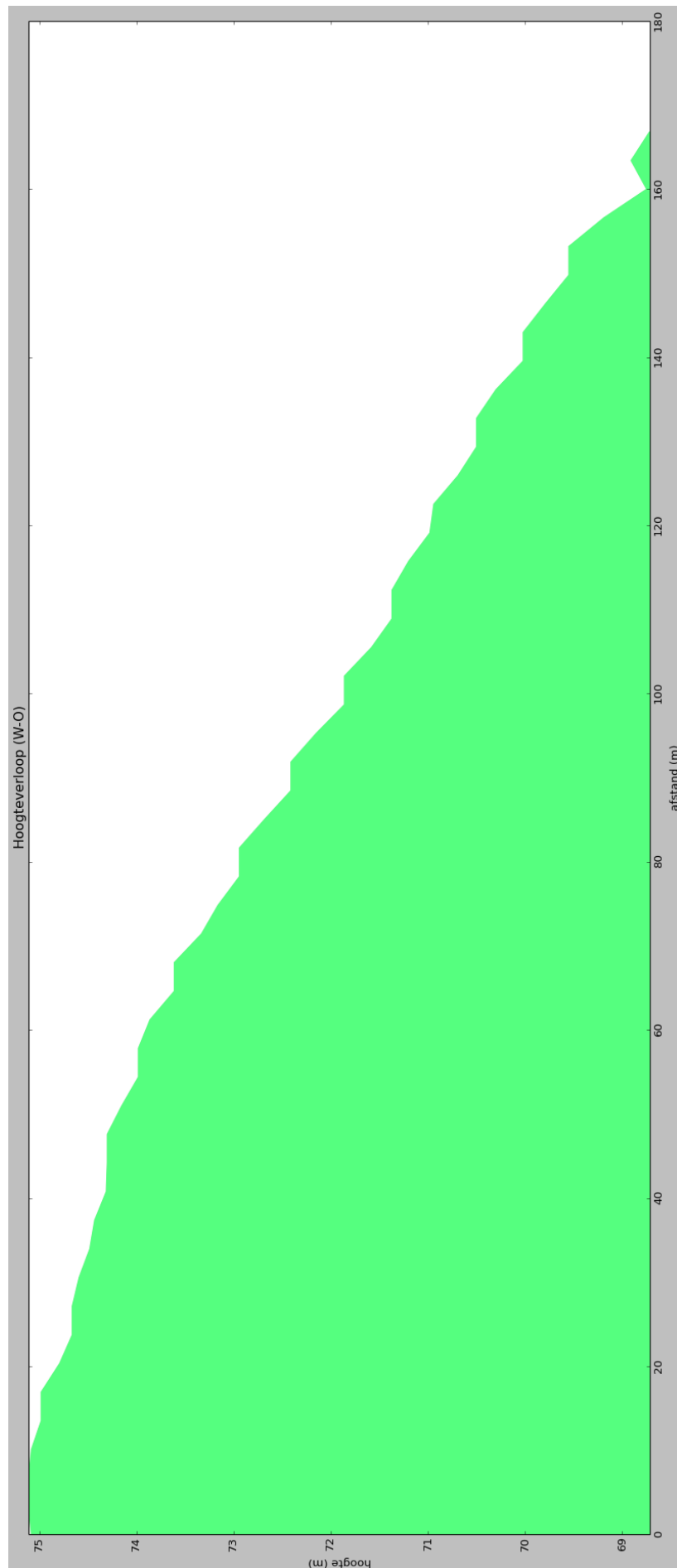
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op de potentiële bodemerosiekaart per perceel (2017) (bron: Geopunt).

1.3.2.4 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

Het projectgebied kent een hoogteverloop van ca. 75,5 m TAW tot ca. 68,5 m TAW met de helling richting het oosten. Het is gelegen op de flank van de heuvel net naast/in een kleine depressie binnenin de Tertiaire getuigenheuvel. Ten zuiden is een grote alluviale vlakte op te merken op ca. 17 m TAW terwijl ten noorden een iets hoger gelegen gebied aanwezig is.

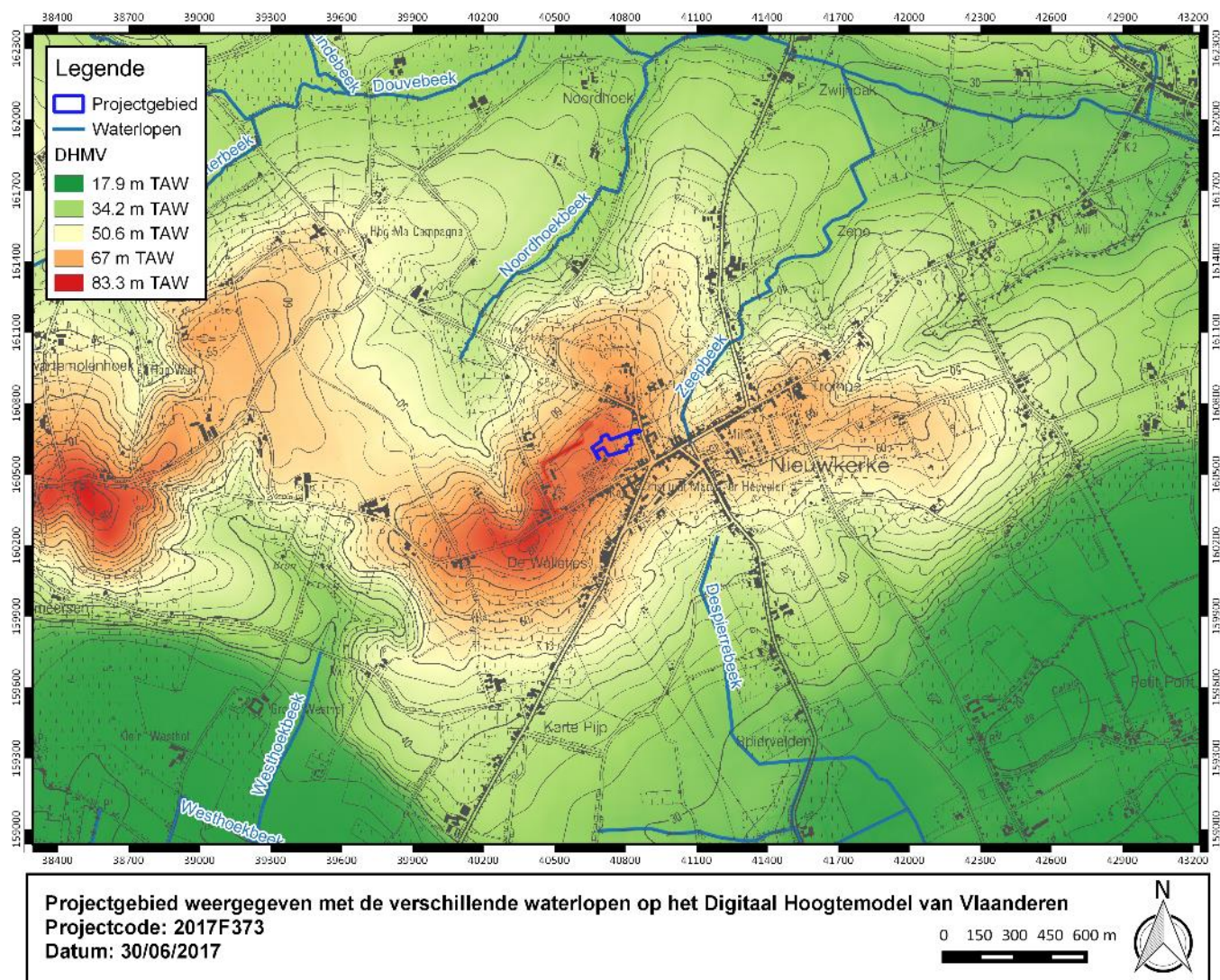
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

Figuur 11: Hoogteverloop van het projectgebied (van west naar oost) volgens de profiellijn weergegeven op het DHMV (bron: Geopunt).

1.3.2.5 Hydrografie

Het projectgebied is gelegen in het Leiebekken (deelbekken: Grensleie). Ten oosten stroomt de Zeepbeek die afvloeit naar het noorden en de Despierrebeek die afvloeit naar het zuiden.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven met de verschillende waterlopen op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (bron: Geopunt).

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond

Vindplaatsen uit de metaaltijden en de Romeinse periode zijn in de omgeving van Nieuwkerke veelvuldig gekend. De hoofdweg (Nieuwkerkestraat) gaat mogelijk terug op een Romeinse weg. Overigens is er in de ruime omgeving recuperatie van neolithisch vondstmateriaal op de Kemmelberg.

Nieuwkerke duikt voor het eerst in de bronnen op in 1080 als 'Nove Ecclesia'. Deze plaats behoorde aanvankelijk toe aan de abdij van Zonnebeke. Reeds in 1271 was er een kapelanie. Naast de dorpsheerlijkheid lagen op het grondgebied Nieuwkerke nog een aantal andere heerlijkheden, o.a. Niepkerke, een ruim deel van de Vierschaar van Oekene en Spiere. Nieuwkerke ressorteerde onder de kasselrij Belle (Bailleul) en sinds het grensverdrag tussen de Oostenrijkse Nederlanden en Frankrijk tot de kasselrij Waasten. Nieuwkerke kende gedurende de middeleeuwen een aanzienlijke bloeiperiode door de florerende lakennijverheid. De wolwevers verkochten hun producten in Ieper, Gent en Antwerpen. Zo ontplooidde het dorp zich tot een belangrijk centrum met kerk, ruime marktplaats en een wekelijkse markt. Bij een onderzoek in 2016 o.l.v. Simon Verdegheem werden verschillende bewoningssporen uit de late middeleeuwen waargenomen. Ten tijde van de godsdienstoorlogen kende de lakenindustrie een lichte recessie ten gevolge van de beperkende maatregelen van Filips de Goede waardoor talrijke wevers definitief uitweken naar Engeland. Na de woelige periode hernam de weverij van lichte wollen stoffen. Deze textieltraditie bleef, naast de vlas- en linnenindustrie, doorleven tot de Franse tijd.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog situeert Nieuwkerke zich in geallieerd gebied. De frontlijn situeert zich ten oosten van het onderzoeksterrein. Bij het voornoemde onderzoek uitgevoerd o.l.v. Simon Verdegheem werden WO I-vondsten geattesteerd die in verband kunnen worden gebracht met een aldaar gelegen Britse barakkenzone, m.n. het *Shankhill Camp*.² Het dorp werd tijdens de Eerste Wereldoorlog nagenoeg volledig verwoest. Gedurende de Lente-offensieven van 1918 wordt Nieuwkerke zwaar beschoten. Het was na een tour van de frontlijn dat Ludendorff op 21 januari 1918 besliste met de grootse operatie 'Michael'. Bij dit offensief, ook bekend als de Kaiserschlacht, vuurden bijna 6500 houwitsers en mortieren en 3500 kanonnen naast brisantgranaten ook niesgasgranaten en stikgasgranaten af. In een poging om door de geallieerde linies te breken en door te stoten naar Calais en Duinkerke moest het gebied rond de Kemmelberg veroverd worden. Hiertoe was een slag geplant via de West-Vlaamse heuvels. De Duitsers braken op 16 april 1918 door de frontlijn bij Wijschate - Mesein en stootten in korte tijd door tot aan de voet van de Kemmelberg. De gehele nacht werden gasgranaten afgevuurd op de geallieerden. De Fransen verdedigden hun stellingen met vliegtuigbombardementen. Maar Duitse Alpenjagers bestormden om 6:00 uur de Kemmelberg en de Fransen moesten zich terugtrekken op de Rodeberg en de Scherpenberg. Deze zogenoemde Slag om de Kemmelberg, die overigens niet tot de gehoopte doorbraak naar de kust leidde, eiste meer dan 5.000 levens.³

Binnen het grondgebied zijn een ruim aantal Britse militaire begraafplaatsen die herinneren aan het oorlogsgeweld. Het betreft Maple Leaf Cemetery, Romarin (Niepkerkestraat), Westhof Farm Cemetery (Eikelstraat), Kandahar Farm Cemetery (Wulvergemstraat) en een gedeelte van het kerkhof bij de Onze-Lieve-Vrouwekerk (Markt). Het dorp werd na de oorlog wederopgebouwd volgens de vooroorlogse configuratie.⁴

² Verdegheem, S. & Vanhoutte, C. 2017. Archeologisch vooronderzoek Nieuwkerke (Heuvelland) Bassevillestraat, 43 p.

³ De Vos, e.a. 2014, 14-18 Oorlog in België, p. 423-428.

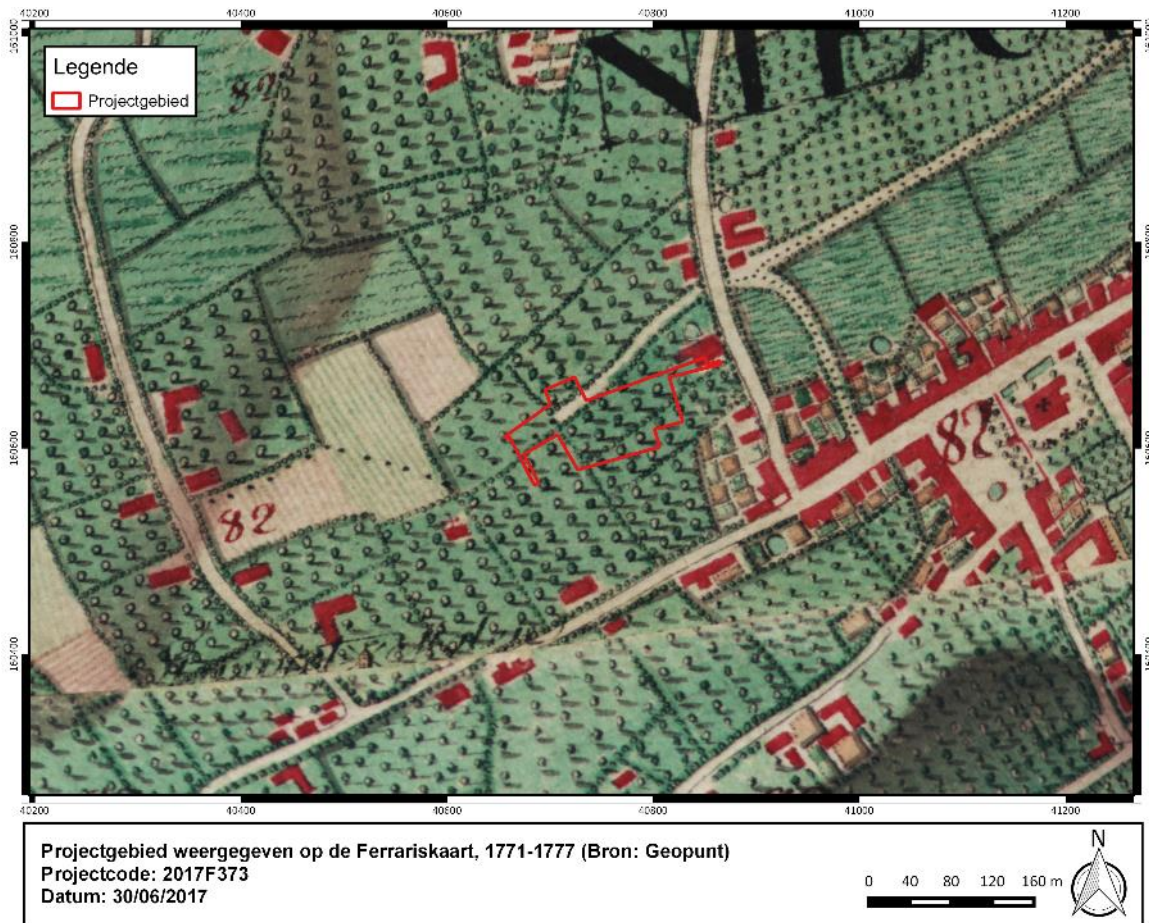
⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Nieuwkerke [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121305> (geraadpleegd op 30 juni 2017).

1.3.3.1.2 Historische kaarten

Op de Sanderuskaart is het gebied integraal in gebruik als weiland. Verspreid over het weiland is er vegetatie waarneembaar in de vorm van boomgroei. Het verloop van de Dranouterstraat is reeds duidelijk waarneembaar en op de achtergrond tekent de Kemmelberg zich af. De bebouwing concentreert zich rondom de dorpskern. Op de Ferrariskaart staat het onderzoeksterrein gekarteerd als boomgaard. Er loopt een wegenis doorheen het noordelijk deel van het onderzoeksterrein. Mogelijk wordt aan de oostzijde een bouwstructuur aangesneden.

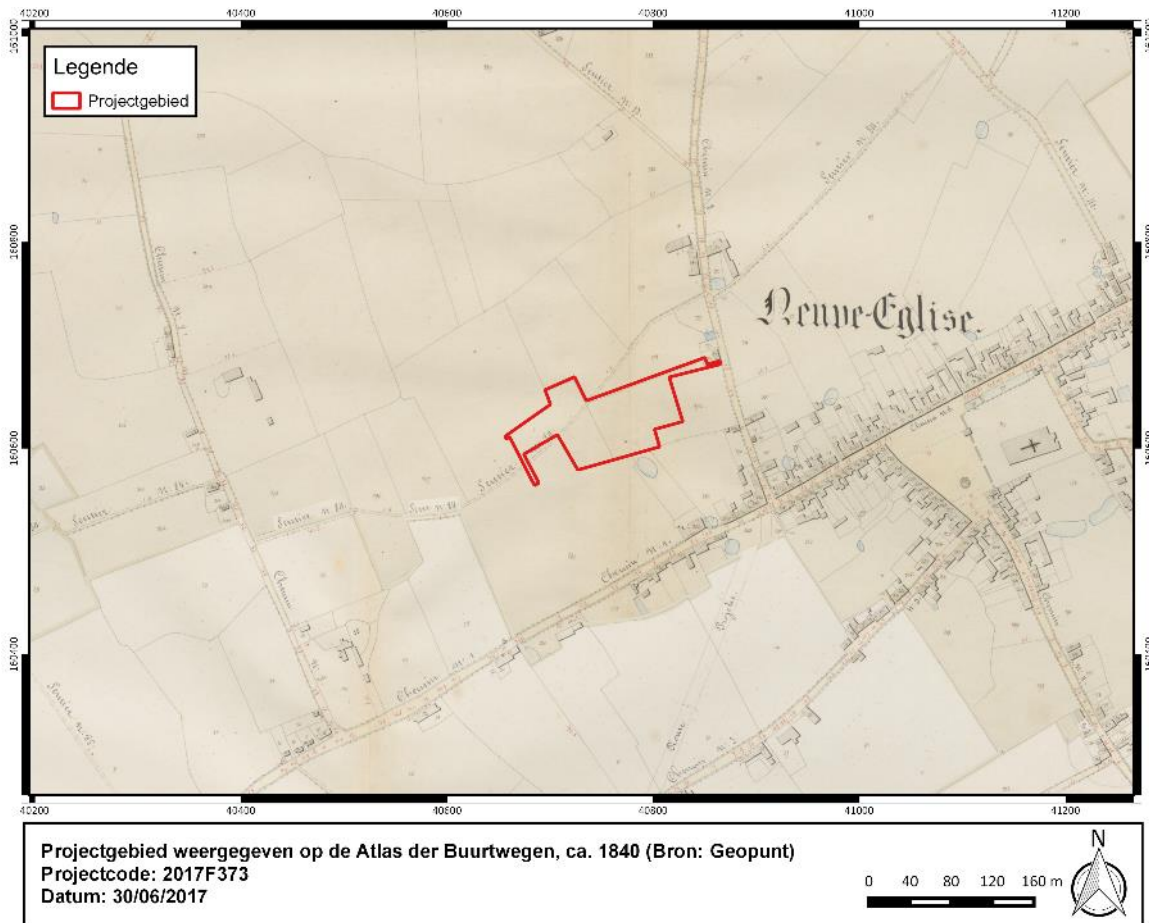

Figuur 13: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1641 (Bron: Geopunt)

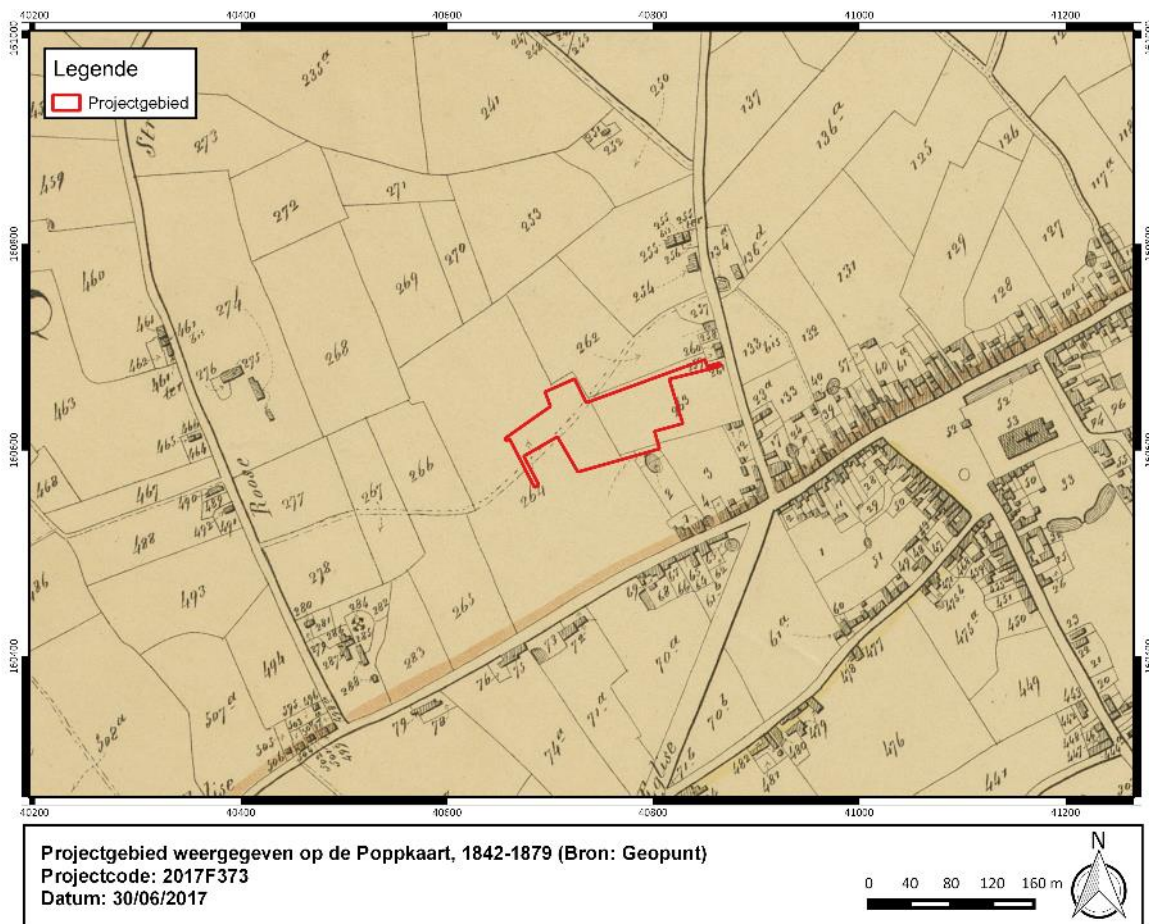

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Born: Geopunt)

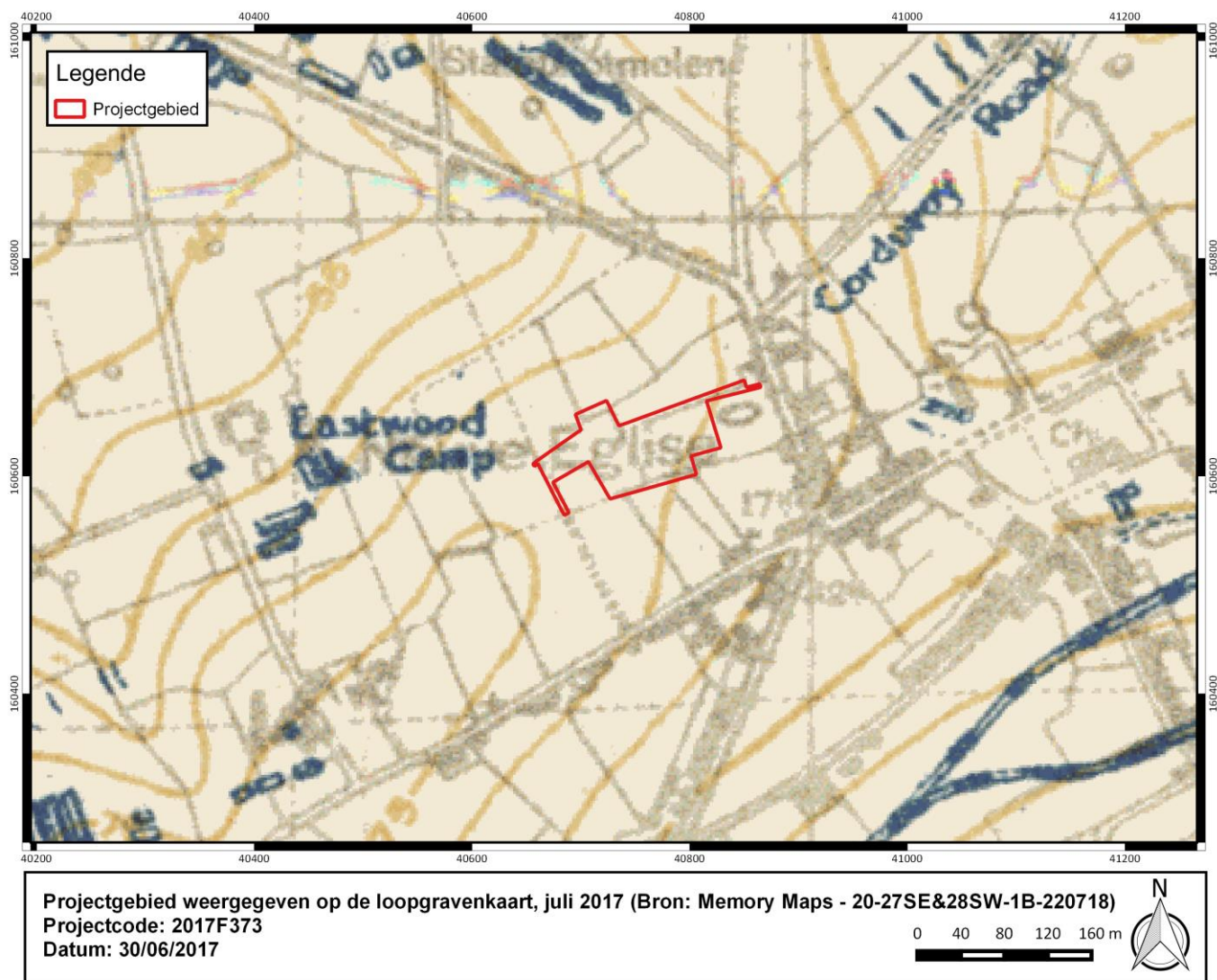
De Atlas der Buurtwegen toont geen bebouwing ter hoogte van het onderzoeksterrein. Het verloop van de huidige Heirweg en Dranouterstraat is reeds duidelijk waarneembaar. De bebouwing concentreert zich rondom de dorpskern en de verschillende invalswegen. Er loopt een fijne weg doorheen het onderzoeksterrein. De Poppkaart toont een quasi gelijk beeld.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt)

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt)

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, juli 1917 (Bron: Memory Maps - 20-27SE&28SW-1B-220718)

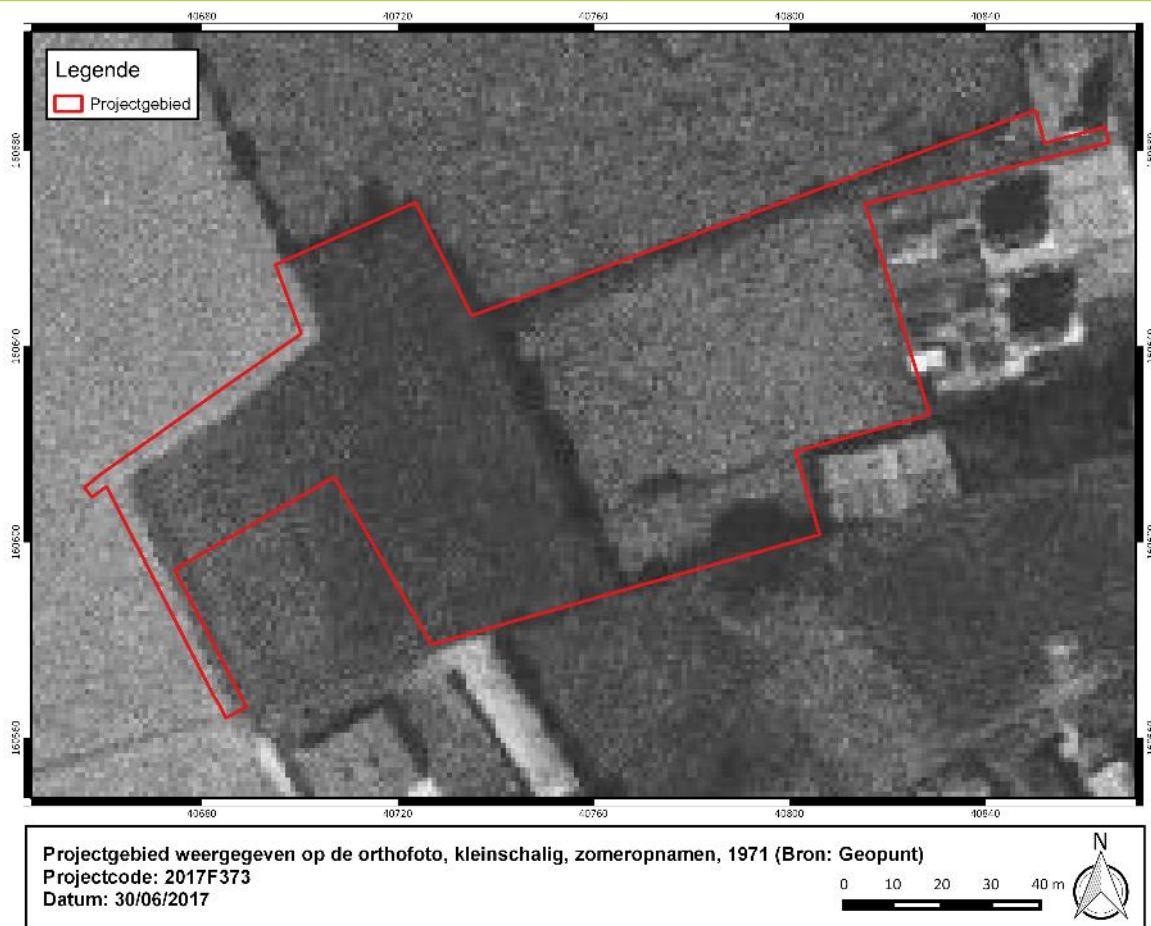
De loopgravenkaart toont een aantal wereldoorlog-relicten in de omgeving van het plangebied, doch niet binnen de contouren. Ten westen van het onderzoeksterrein situeert zich een constellatie van barakken die worden aangeduid met de benaming *Eastwood Camp*. Er is geen bebouwing zichtbaar binnen het onderzoeksterrein.

Tabel 3: Overzicht van de historische situatie van de historische kaarten.

Bron	Jaartal	Historische Situatie
Sanderus	1641	Niet bebouwd, bomen
Kaart van Ferraris	1771-1777	Wegenis, boomgaard, mogelijk bebouwing in oostelijk deel
Atlas der Buurtwegen	1843-1845	Wegenis, geen bebouwing
Popp Kadasterkaarten	1842-1879	Wegenis, geen bebouwing
Loopgravenkaart	1918	Geen bebouwing

1.3.3.1.3 Huidige gebruik en verstoringen

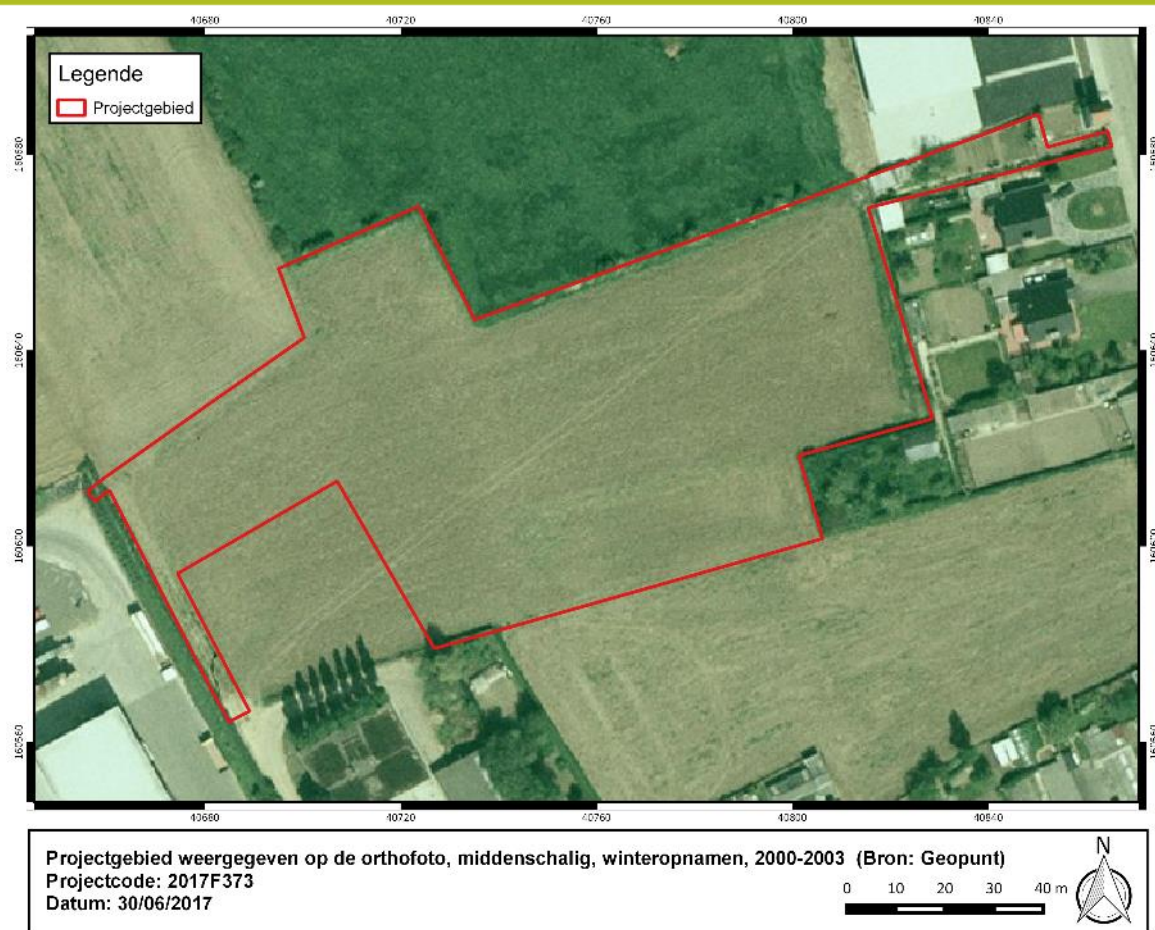
Er is een duidelijke evolutie waarneembaar tussen de orthofoto van 1971 en deze van 2016. Het onderzoeksterrein is tot de orthofoto van 2008-2011 in gebruik als bewerkt akkerland. De orthofoto van 2016 toont een aantal bouwwerken in het westelijk deel van het onderzoeksterrein.

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt)

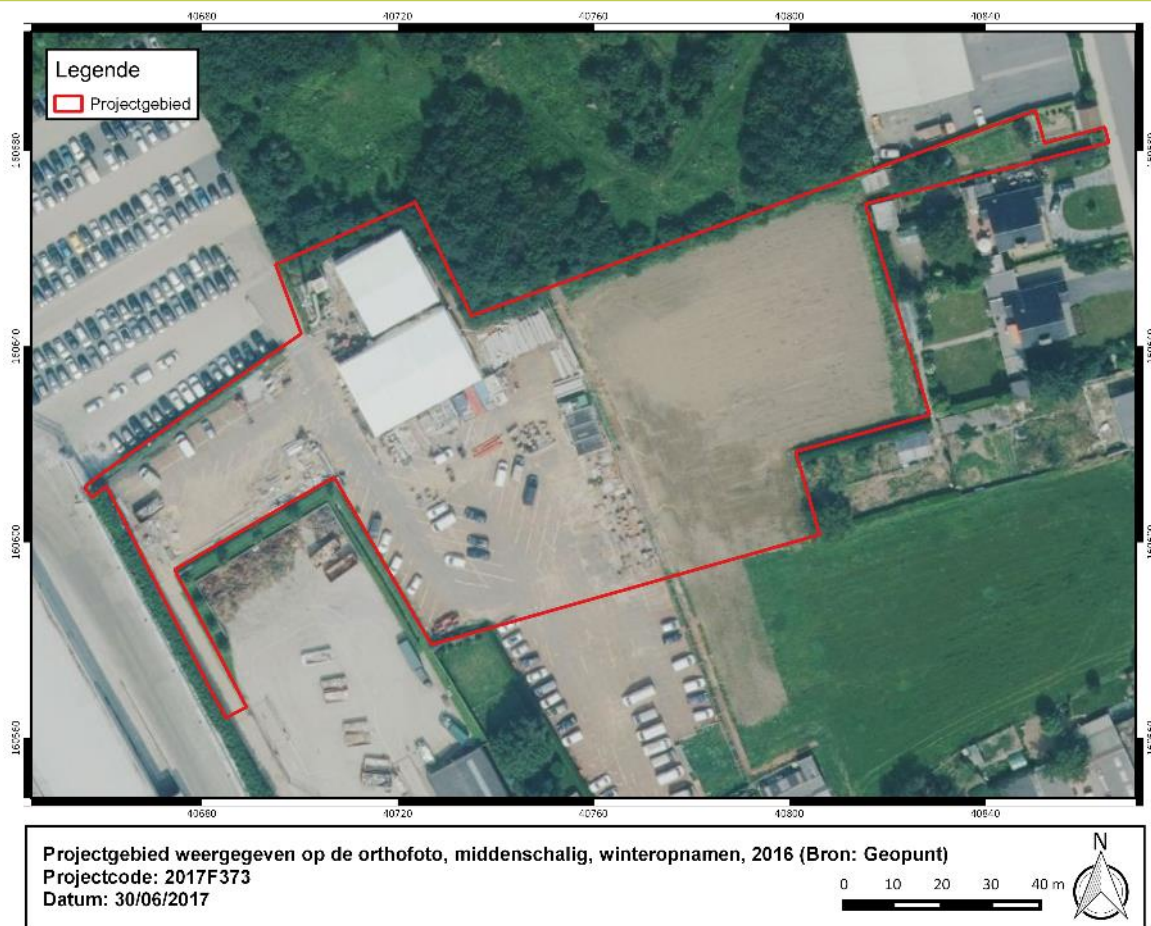
Figuur 19: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt)

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt)

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt)

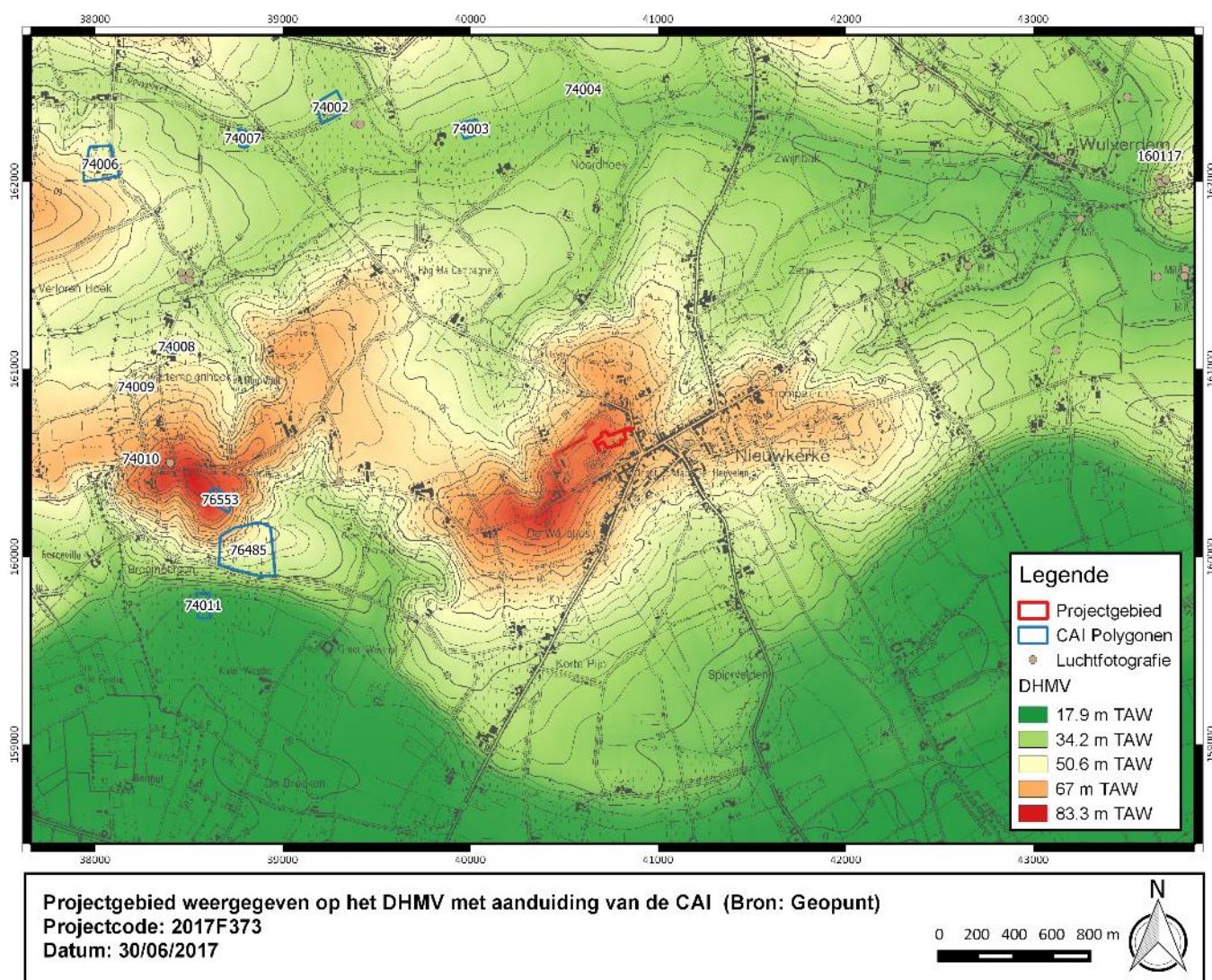

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2016 (Bron: Geopunt)

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld:

Op het plangebied zelf zijn geen archeologische waarden gekend. Meest relevant voor het huidige dossier is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2016 aan de Bassevillestraat, zo'n 500m ten oosten, o.l.v. S. Verdegem. Dit onderzoek is nog niet opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris. Hierbij werden verschillende bewoningssporen uit de late middeleeuwen waargenomen evenals resten die in verband gebracht kunnen worden met de aldaar aanwezige Britse barakkenzone tijdens de Eerste Wereldoorlog. Er werd een vlakdekkend onderzoek aanbevolen ter hoogte van de waargenomen cluster laatmiddeleeuwse sporen. In de ruimere omgeving is vooral de recuperatie van neolithisch vondstmateriaal op de Kemmelberg (CAI 76485 & 76553) van belang. Verder is de regio bezaaid met cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse sites met walgracht, getuigen van het rurale karakter van de omgeving tot op de dag van vandaag.

Figuur 23: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de CAI (Bron: Geopunt)

Tabel 4: Overzicht van de aanwezige CAI.

CAI nummer	Omschrijving
74002	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74003	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74004	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74006	Indicator cartografie; NK: 15 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74007	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74008	Luchtfotografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74009	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74010	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
74011	Indicator cartografie; NK: 150 meter Late middeleeuwen: site met walgracht
76485	Veldprospectie (1977); NK: 250 meter Jong-paleolithicum: lithisch materiaal - 1 eindschrabber met hoog schrabhoofd en lamellaire retouche, 1 tweeslagschuinsteker en misschien ook een kern voor microklingen-kielsteker-schrabber met lichte patina Midden-neolithicum: groot aantal silexknollen: frisse cortex, soms negatieven zichtbaar van enkele afslagen - neolithische "piek": mijnbouwproduct Bron: BAUDEWIJN B. 1981-1982: Studie van het Lithisch materiaal van de neolithische site op de Kemmelberg, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven, p. 17.
76553	Veldprospectie (1976); NK: 250 meter Midden-neolithicum: lithisch materiaal – kernen, afslagen, werktuigen op afslag: afslag van een gepolijste bijl, eindschrabbers, 1 boor, 1 tweeslag hoeksteker, geretoucheerde stukken, 1 getand stuk, 2 retouchoirs Bron: BAUDEWIJN B. 1981-1982: Studie van het Lithisch materiaal van de neolithische site op de Kemmelberg, onuitgegeven licentiaatsthesis KULeuven, p. 17.
160117	Interne informatie; NK: 15 meter

CAI nummer	Omschrijving
	WO I: deep dug-outs 'SP 5'
	Bron: GIS-laag met aanduiding deep dugouts opgemaakt i.k.v. WO I-erfgoedonderzoek

1.4 Synthese

Opdrachtgever plant de herinrichting van de openbare infrastructuur op de percelen aan de Dranouterstraat te Nieuwkerke, deelgemeente van Heuvelland. De geplande werken omvatten de aanleg van een parking en speelbos met specifieke landschapselementen. Het terrein is ca. 0,95ha groot en is in gebruik als landbouwgrond.

Op basis van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (landschappelijk booronderzoek en veldkartering) werden de geplande werken in overleg met opdrachtgever en ontwerper aangepast. Hierdoor bedreigen de ingrepen het archeologische bodemarchief enkel ter hoogte van de geplande parking en wadi's. Op de overige delen van het terrein voorziet men immers enkel ingrepen die zich volledig binnen de ploegvoor zullen situeren, de herprofilering van een bestaande, dichtgeslibde gracht en de creatie van enkele ophogingen in het speelbos. In de boomgaard worden enkele aanplantingen van fruitbomen voorzien, die een zeer lokale, beperkte ingreep zullen teweegbrengen.

Het bedreigde terrein heeft een oppervlakte van 2915m².

Landschappelijk gezien is de dorpskern van Nieuwkerke gelegen in de zandleemstreek, op de top van een tertiaire getuigenheuvel. Het DHMV geeft een kleine depressie op de heuveltop weer ter hoogte van het plangebied. De Quartairgeologische kaart geeft een profielopbouw weer van laat-Pleistocene eolische afzettingen bovenop de Tertiaire afzettingen. De bodemkaart geeft een sediment weer van natte leem. Mogelijk is het terrein onderhevig geweest aan sterke erosie door afspoeling. Teneinde dit te proberen te evalueren is een landschappelijk bodemonderzoek aangewezen. De mate van erosie heeft namelijk een aanzienlijke impact op de bewaringstoestand van eventueel aanwezige sporen. In principe moet uitgaan worden van een situatie met een archeologisch niveau onder de teelaarde, in welke mate dit nog intact is zal het landschappelijk bodemonderzoek moeten uitwijzen.

De landschappelijke situatie, strategisch hoger gelegen, vruchtbare leemgronden moeten een aanzienlijke aantrekkingskracht gehad hebben op de eerste landbouwgemeenschappen in de streek. Op de omliggende heuveltoppen werd in het verleden al neolithisch materiaal gerecupereerd bij veldprospecties. Teneinde dit beeld al-dan-niet bevestigd te zien te Nieuwkerke is een oppervlakte-inventarisatie aangewezen. Eventueel gerecupereerd vondstmateriaal kan wijzen op menselijke aanwezigheid in de pré-en/of protohistorie.

Cartografische bronnen wijzen op een hoofdzakelijk ruraal karakter van de omgeving. De Sanderuskaart en de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden geven weiland met boomgaard weer ter hoogte van het plangebied. Historische bronnen wijzen op een bloeiperiode tijdens de late middeleeuwen. Gedurende de godsdienstoorlogen in de 16e eeuw werd het dorp grotendeels ontvolkt. Mogelijk kende het dorp een grotere omvang dan hetgeen weergegeven op de kaart van Ferraris. Het grootste deel van de Eerste Wereldoorlog lag het dorp in het Britse achterland. Tijdens het Duitse lenteoffensief van 1918 werd Nieuwkerke door de Duitsers ingenomen bij de slag voor de Kemmelberg. Deze terreinwinst werd echter snel weer opgegeven. Loopgravenkaarten geven geen infrastructuur weer op het projectgebied. De

orthofotosequentie toont duidelijk aan dat het terrein in gebruik is als akker/weide tot de westelijke sector wordt ingericht als parking.

Op het plangebied zelf zijn geen archeologische waarden gekend. Meest relevant voor het huidige dossier is een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2016 aan de Bassevillestraat, zo'n 500m ten oosten, o.l.v. S. Verdegem. Dit onderzoek is nog niet opgenomen in de Centraal Archeologische Inventaris. Hierbij werden verschillende bewoningssporen uit de late middeleeuwen waargenomen evenals resten die in verband gebracht kunnen worden met de aldaar aanwezige Britse barakkenzone tijdens de Eerste Wereldoorlog. Er werd een vlakdekkend onderzoek aanbevolen ter hoogte van de waargenomen cluster laatmiddeleeuwse sporen. In de ruimere omgeving is vooral de recuperatie van neolithisch vondstmateriaal op de Kemmelberg (CAI 76485 & 76553) van belang. Verder is de regio bezaaid met cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse sites met walgracht, getuigen van het rurale karakter van de omgeving tot op de dag van vandaag.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat omwille van de landschappelijke situatie en de gekende waarden het archeologisch potentieel van het plangebied aanzienlijk is. Hoewel de resultaten van het landschappelijk booronderzoek afgewacht dienen te worden bestaat het verwachtingspatroon uit klassieke sporenarcheologie, waarbij eventueel aanwezige resten reeds zichtbaar zijn onder de bouwvoor. Hierbij is een proefsleuvenonderzoek de meest aangewezen onderzoeksmethode.

1.4.1.1 Interpretatie van aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed

Tot op heden zijn er geen argumenten om aan te nemen dat het terrein vrij is van archeologische relictten. Het bureauonderzoek heeft daarentegen een aanzienlijk archeologisch potentieel aan het licht gebracht. De meest geschikte onderzoekssequentie bestaat uit een veldprospectie, landschappelijk bodemonderzoek en als laatste stap een proefsleuvenonderzoek.

Deel 2: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

De Vos, e.a. 2014. 14-18, Oorlog in België, Davidsfonds, 588 p.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Verdegem, S. & Vanhoutte, C. 2017. Archeologisch vooronderzoek Nieuwkerke (Heuvelland) Bassevillestraat, 43 p.

Deel 3: Bijlagen

Projectcode	2017F373
Onderwerp	Heuvelland Dranouterstraat
Plannummer	1
Type plan	Kadasterplan
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	2
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	3
Type plan	Bouwplan
Onderwerp plan	Visualisatie van de geplande werken
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	4
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	5
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Traditionele Landschappen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	6
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Tertiair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	7
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Quartair Geologische Kaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	8
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	9
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Potentiële bodemerosiekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	10
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Hoogtemodel
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	11
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteverloop
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Onbekend

Plannummer	12
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Verschillende waterlopen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017

Plannummer	13
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Sanderus
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1641

Plannummer	14
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Ferraris
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1771-1777

Plannummer	15
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1840

Plannummer	16
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Poppkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1842-1879

Plannummer	17
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Loopgravenkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	Juli 1917

Plannummer	18
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1971

Plannummer	19
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	1979-1990

Plannummer	20
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2000-2003

Plannummer	21
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2008-2011

Plannummer	22
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksterrein
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	2016

Plannummer	23
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	CAI
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	30/06/2017